

VIAL, Gonzalo. *Pinochet : portrét diktátora*. Praha : Prostor, 2006. Přeložili Radovan Beneš a Alexandra Berendová. 678 s. Obzor, sv. 67. ISBN 80-7260-167-9.

(Esej je součástí výzkumu financovaného GAČR pod názvem "Nedemokratické režimy a jejich transformace v lusofonních a hispánských zemích", grant č.407/06/0169.)

Jen málo témat týkajících se Latinské Ameriky a jejího historicko-politického vývoje vzbudí v České republice tak živou diskuzi a opravdový zájem, jako otázky spojené s režimem Augusto Pinocheta v Chile a jeho dědictvím. Snad kromě Castra a Kuby, v nichž významná část české intelektuální a žurnalistické elity spatřuje cosi, co údajně sama zažila, najdeme sotva jiný podobně přitažlivý problém, do něž by se navíc projektovaly různé jiné vize, nápady a patrně i frustrace. Jejich zdrojem přitom rozhodně není situace chilská, nýbrž historický vývoj v ČR dávaný do kontrastu s vývojem chilským, často interpretovaným jako bezmála úspěšný protiklad ke komunistické minulosti. Je až překvapující, kolik tezí o „statečných generálech“, kteří spasili svou zemi a kteří prý tolik chyběli třeba v únoru 1948, se objevuje v řadě českých periodik, nemluvě o diskuzích restaurační úrovně.

Míra zájmu však zatím nebyla doplněna či spíše naplněna mírou vydaných prací, takže širší česká veřejnost se v chilských otázkách orientovala spíše instinktivně, což podstatně zvyšovalo možnost snadného úspěchu řady vysloveně povrchních soudů, vyložených polopravd a stereotypů, zasazovaných do velmi niterně domácích debat, v nichž jinak argumentace vnějšími zkušenostmi naráží většinou na zdůrazňování „české specifičnosti“. Vyjma výborných prací Jiřího Chalupy (viz. jeho *Dějiny Argentiny, Chile a Uruguaye*, vydané Lidovými novinami a *Dějiny Chile* z produkce Libri), jež díky velmi uměřenému akademickému přístupu autora nemohou příliš sloužit tezí o „generálech spasitelích“, jejichž nedostatek v Československu prý umožnil komunistický puč, se zatím český čtenář prakticky nemohl seznámit s podrobnějším vylíčením Pinochetova režimu. Vydání obsáhlého životopisu Augusta Pinocheta z pera významného historika Gonzala Viala je tak svého druhu zlomovým počinem a patrně i dobrým komerčním tahem, mj. s ohledem na nedávné Pinochetovo úmrtí, o němž nepřehlédnutelně referovala i česká média.

Bezmála sedmisetstránkový text se tak řadí do určité „série“ obdobně rozsáhlých biografii diktátorů a autoritářských politiků 20. století napsaných renomovanými autory, jejichž českých vydání se chopila řada nakladatelství (vedle řady životopisů Stalina zmiňme především Kershawova Hitlera). Z hispánského světa mezi ně patří obdobně podrobné studie o Fidelu Castrovi (Robert E. Quirk), Francisco Francovi (Paul Preston), nemluvě o životopisu Che Guevary z pera Jorge Castañedy (ačkoli Guevara nikdy nezastával funkci hlavy státu). Po vydaných knihách o Ho Či Minovi, Maovi, Kim Ir Senovi a Pol Potovi tak na nějaký důstojnější životopis „čeká“ hlavně Benito Mussolini. (Třeba jeho monumentální čtyřdílná biografie napsaná Renzo De Felicem by mohla vzbudit zájem nějakého nakladatelství navzdory sporům, jež se o řadu De Feliceho tezí vedou).

Při hodnocení Vialovy knihy je třeba vzít v úvahu především osobnost samotného autora. Gonzalo Vial (narozen 1930) patří mezi přední chilské historiky. Jako žák klasika chilské konzervativní a nacionalistické historiografie Jaime Eyzaguirreho (jehož osobnosti také věnoval jednu svou práci) je Vial typickým představitelem tvůrců velkých národních politických dějin a autorem řady velmi rozsáhlých historických syntéz. Jeho konzervativní politická orientace ho v jisté fázi přivedla přímo do Pinochetovy vlády – v níž v roce 1978 zastával velmi krátce funkci ministra školství –, kterou opustil po necelých osmi měsících

v důsledku sporů s laičtější orientovanými frakcemi režimu. V rámci přechodu k demokracii se pak Vial stal členem Rettigovy komise, jejímž úkolem bylo objasnit osudy osob zmizelých za diktatury. Právě toto Vialovo angažmá bylo silně kritizováno ochránci lidských práv, kteří ho označují za hlavního viníka manipulace s některými počty obětí v V. regionu, jejichž množství prý Vial vědomě snížil. Ostatně, Pinochet právě jeho členství v komisi později pochválil, když řekl, že „*jediný, kdo se spasil, je Gonzalo Vial, jenž byl mým ministrem*“.[1] Jakýmsi vrcholem určité akademické sebe-diskreditace Viala je však jeho podíl na sepsání Bílé knihy (*Libro blanco del cambio de Gobierno en Chile*) z října 1973, již režim ospravedlňoval nutnost vojenského vystoupení proti Allendeho vládě a která mj. zmiňuje existenci údajného Plánu Z, dle něž levice sama chystala ozbrojený převrat ve prospěch Lidové jednoty a prezidenta. Vial podíl na sepsání pamfletu uznal v dubnu 1999.[2]

Uvedené informace rozhodně nemají za cíl Viala nějak diskvalifikovat nebo kádrovat, protože jeho badatelské renomé je velké a prestiž v pluralitní chilské historiografii, jež neurčuje a nestanovuje „paměť národa“, je nezpochybnitelná. Při čtení knihy je však třeba mít na paměti fakt, že autor je nejenom profesionálním historikem a pamětníkem, ale také angažovaným účastníkem řady událostí, o nichž píše. Ve srovnání s dvěma jinými „diktátorskými“ hispánskými životopisy dostupnými českému čtenáři – Quirkův Castro a Prestonův Franco – je tak Vialův pohled na popisovanou osobu mnohem méně kritický. Třeba Paul Preston je mezi významnými historicky vzdělanými Frankovými biografiemi jedním z nejméně smířlivých a nejméně „chápavých“. Kdyby si tedy český čtenář chtěl přečíst jakéhosi „Frankova Viala“, musel by sáhnout patrně po Ricardo de la Ciervovi, který se také kromě historického bádání věnoval práci ve strukturách autoritářského režimu a postupem času se jeho náklonnost k bývalé vládě projevuje stále více, mimo jiné i v důsledku sílícího tažení levicové vlády proti jakýmkoli symbolům frankistické minulosti.

Určitě však zarazí, že nakladatelství Prostor na toto Vialovo přímé zapojení do Pinochetovy vlády nijak neupozorní v autorově krátkém medailonku na obalu knihy a čtenář (resp. kupující zájemce) se o něm dozví až ve výborném doslovu Jiřího Chalupy. Vial sám si přitom dokáže, jak uvidíme, od režimu a svého osobního angažmá v něm udržet určitý odstup, od profesionála jeho ražení očekávatelný.

Před rozborem samotné knihy – a s ohledem na výše uvedené – se ještě pokusíme zrekonstruovat Vialovy názory na příčiny vojenského převratu v roce 1973 a na možnost legitimizace tohoto převratu. S ohledem na striktně biografický a nepřiliš konceptuální charakter recenzované publikace využijeme Vialova vystoupení na konferenci, která se konala v roce 1993 a týkala se kritické analýzy vojenského režimu. (Ostatně, pro někoho, kdo se pohybuje v českých akademických kruzích, nemusí být k zahození informace, že na této akci se sešli badatelé různých politických orientací, od konzervativních katolíků jako Vial po levicové sociology typu Tomáše Mouliana. Politici aktivní v nejvyšších patrech Pinochetovy vlády – jako neoliberalní ekonom Pablo Baraona – zde mluvili za účasti bývalých opozičních aktivistů. Ani jedna strana si přitom nehrozila zákazy).

Na jmenované konferenci Vial označil 11. září 1973 za svého druhu „*nutnou kulminaci velké a hluboké krize Chile a jeho společnosti*“. Krize vyústila v úplný konec určitého procedurálního konsenzu charakteristického pro chilskou politiku od obnovení institucionální rovnováhy po konvulzích dvacátých a třicátých let. Jejím nejviditelnějším syndromem byl nástup stoupenců násilné revoluční cesty do vedení Socialistické strany. Násilné klima ve společnosti, pro Chile velmi netypické[3], bylo doprovázeno ekonomickou stagnací, vleklou

se od padesátých let, jež se za Allendeho vlády změnila v hluboký propad. Proto zasáhla armáda, jíž jako první zval do vlády právě Salvador Allende, a puč je dle Viala nutno vidět přesně v tomto kontextu, tedy především jako vyústění, nikoli jako počátek. Nelze ho prý ani odsoudit z hlediska následných „určitých přehmatů“, ani chválit s vědomím „toho, co přišlo poté“, kdy „režim...pozitivně transformoval ekonomiku“. 11. září 1973 je ve Vialově podání hlavně vyvrcholením jednoho procesu, nikoli začátkem nové éry. [4]

Samotný životopis generála Pinocheta je dílem vskutku ortodoxního historika „staré školy“ a je psán stylem velkých politických biografii. Jak uvidíme, Vial, bohužel, nedokázal ani plně využít výhod a možností, jež takový typ populárně naučného psaní nabízí, ani se vyvarovat jeho obvyklých nedostatků.

Autor velmi podrobně sleduje Pinochetovu vojenskou kariéru, jeho amatérské historické zájmy dle očekávání orientované na tzv. ledkovou či tichomořskou válku, přičemž v těchto pasážích se plně koncentruje opravdu na osobu budoucího prezidenta. Jakmile však začíná s popisem politické situace v zemi po nástupu Salvadora Allendeho, Pinochet se náhle z knihy jaksi vytrácí a Vial se věnuje rozboru vztahů mezi vojáky a levicovou vládou, přičemž v těchto rozsáhlých pasážích se mu hlavními postavami dramatu stávají spíše sám prezident a jemu loajální generál Carlos Prats, Pinochetův předchůdce ve funkci vrchního velitele armády.

Tento určitý ústup Pinocheta z hlavního plánu knihy má zjevně dva důvody. První, logický a pochopitelný, je Pinochetova politická nečitelnost a dlouhé mlčení, jímž se vyznačoval v době velmi intenzivních diskuzí o potenciálním vstupu armády do politiky (ať už na straně vlády, formou ústavně čisté přímé účasti v kabinetu, nebo proti vládě, formou převratu)[5]. Tímto postojem, špatně interpretovaným Allendem i Pratsem jako faktická podpora vládě Lidové jednoty, si Pinochet vysloužil prezidentovu důvěru a jmenování do čela armády v situaci, kdy se Pratsova pozice stala neudržitelnou. Vial, na rozdíl od Pinochetových kritiků[6], přistupuje k této Pinochetově taktice smířlivě, když konstatuje: „Augusto Pinochet sám sebe neukázal zrovna v příznivém světle, když krátce po vojenském převratu prohlásil, že na jeho přípravě puntičkářsky pracoval už více než rok. (...) To byla jeho odpověď na důvěru, kterou k němu oba hodnostáři /Prats a Allende/ chovali. (...) Pinochetovo tvrzení ovšem není úplně přesné, ačkoli jeho účel lze velice dobře vysvětlit: šlo o to zdůraznit, že člověk, který se 11. září ujal vedení celého hnutí i vojenského režimu, se v podobné roli nacházel už před tímto datem. Pokud by tomu tak totiž nebylo, přišel by o svou prestiž (a možná) i o moc“. (s. 175)

Druhý důvod však není tak legitimní – ústup Pinochetovy osobnosti do pozadí, do druhého plánu knihy, je bohužel hlavně důsledkem omezených zdrojů informací a pramenů, s nimiž Vial pracoval. Tento nedostatek práci vyčítali ihned po jejím vydání v Chile i tamní badatelé. Vial vlastně nezkoumal archivní prameny a nevyužil ani možnosti osobních interview, jež by jako bývalý režimní činitel mohl určitě provádět snadněji než nezúčastněný badatel. Pokud Vial metod orální historie přec jen používal, pak to před čtenářem důsledně tají. Co se osobních svědectví a zákulisních informací týče, zůstává Vial závislý především na Pinochetových pamětech (*Camino recorrido* – Ušlá cesta) a práci Raquel Correové a Elizabeth Subercaseuxové *Ego sum Pinochet*. Ale jelikož uvedené práce nejsou příliš věrohodné a Pinochetovu úlohu v převratu zvětšují – tato úloha byla opravdu minimální a omezila se na jeho úplně poslední fázi, což si Vial dobře uvědomuje –, musí se autor opírat ještě o jiné zdroje. A protože naprosto nejlepší pohled na dění uvnitř armády v letech 1970–1973 přináší vynikající memoáry Carlose Pratse, stává se tento nešťastný generál svého druhu

ústřední postavou Vialova líčení. S trochou nadsázky by se dalo říci, že uvedené části knihy by mohl napsat klidně badatel kdekoli jinde na světě (možná, MOŽNÁ, i v Praze), za pomoci meziknihovní výpůjční služby. Těžko pochopitelné je i Vialovo ignorování tak precizních a zajímavých analýz vlády Lidové jednoty, jimiž jsou třeba práce Arturo Valenzuely[7] nebo kombinace odborné analytické studie a memoárů z pera Allendeho ministra Sergio Bitara[8].

Na podobné problémy však narážíme i v dalších částech textu. Ty jsou totiž spíše určitým pokusem o vylíčení ústředních aspektů Pinochetova režimu, jeho dynamiky a proměn, včetně zahraniční politiky. Pinochet se objeví vždy, kdy mu Vial nemusí příliš škodit, nebo když se o jeho aktivitě zmiňuje nějaká vydaná práce. Avšak takových knih je dnes k dispozici více a jsou podstatně lepší, informovanější a originálnější. Ze žurnalistické perspektivy vylíčili zákulisí vojenské vlády Ascanio Cavallo, Manuel Salazar a Oscar Sepúlveda[9], z jejichž práce také Vial čerpá. Z politologické perspektivy je pak nejlepší a nejnovější prací výborná obsáhlá studie Carlose Huneeuse[10], již sice Vial uvádí v seznamu literatury, ale s ohledem na svůj tradiční „vyprávěcí“ styl klasického biografu může s jejími závěry jenom těžko pracovat.

V tom také spočívá hlavní slabina knihy. Jde o typický velký politický životopis, který však – jak bylo již naznačeno a jak bude ještě dále rozvedeno –, nepřináší žádné nové poznatky o chování popisované osobnosti v klíčových momentech, a to navzdory faktu, že se s ní autor osobně zná. Dozvíme se pouze to, co se vlastně vždy smělo napsat a říci, ale nic navíc. Tam, kde se již po léta objevují pochyby, nám autor nedá žádnou odpověď. Vlastně si ani nedá práci sdělit čtenářům alespoň důvody svého mlčení.

Když pak Vial popisuje obecné rysy politického režimu a doby, v níže tento vládl, nepřináší nic zásadně nového nejenom po stránce faktografické, ale ani po stránce interpretační. Naprosto absentují alespoň stručné komparatistické exkurzy, jež se vyloženě nabízejí v situaci, kdy všechny okolní země procházely obdobím vojenských vlád, nebo různé prováděných přechodů k demokracii. Vial je v tomto směru, bohužel, nejenom typickým historikem, jenž by se nutně musel líbit až příliš velké řadě svých českých kolegů, ale projevuje se u něj i jistý obecný chilský nezájem a neochota o určité sídlení jihoamerického osudu.

Výše uvedené námitky vůči Vialovu přístupu lze doložit na tak společensky ožehavé otázce, jíž jsou bezesporu masová porušování těch nejzákladnějších lidských práv v různých fázích Pinochetovy vlády. Vial se tomuto tématu nijak zvlášť nevyhýbá a na rozdíl od některých autorů podobné orientace ho striktně neospravedlňuje násilím, které páchala ozbrojená opozice. Na druhou stranu, popisovány jsou hlavně velké známé akce, jež tajná služba provedla v zahraničí a jež měly na pověst režimu velmi neblahý dopad, jakkoli tato pověst byla špatná již bez nich. Represi je věnována velká část 6. kapitoly.

Jak je jeho zvykem, autor zde opouští perspektivu Augusto Pinocheta a věnuje se celkem podrobnému rozboru operací DINA (později CNI) proti některým osobám v emigraci, z nichž ve známost vešly nejvíce atentáty proti Carlosu Pratsovi (zavražděný v Argentíně) a Orlando Letelierovi (zabit přímo v USA). Osobou, na níž Vial soustředí svou pozornost, je velitel DINA Manuel Contreras. Vial ukazuje, jak svévolně se tento voják ve své funkci choval a nakolik jeho jednání rozdělvalo přímo nejvyšší patra režimu, v němž byla DINA jistým druhem státní aparatury. Z autorova líčení ovšem vyplývá, že většinu akcí konal Contreras vlastně o své vůli, za různě projevovaného (nejvíce tichého) nesouhlasu jiných režimních

složek. Pinochetovo „*životní chybou*“ pak prý bylo, že „*Contreras si dokázal získat jeho naprostou důvěru*“ (s. 234). Bez jakéhokoli odkazu na zdroj nám Vial nejprve oznámí, že Pinochet se s Contrerasem scházeli „*minimálně jednou denně*“, především u snídaně (s. 234). O pár řádek dále se pak dovíme, že Pinochet (který prý nikdy nemluvil s žádným jiným pracovníkem DINA ani nenavštívil její kasárna) neměl možnost si „*ověřit to, co mu o aktivitách jeho tajné služby sdělil sám Contreras*“. Z uvedeného tedy vyplývá, že buď Pinochet věděl úplně vše od Contrerese, souhlasil a neměl důvod se o akce DINA nějak více zajímat, nebo že mu Contreras prostě lhal, což se nám Vial vlastně snaží vsugerovat. Starý nedůvěřivec a paranoik Pinochet tak dle něj patrně jednou v životě naletěl a mělo to katastrofální následky. Stejně tak (v poslední kapitole) Vial snímá z Pinocheta prakticky jakoukoli přímou odpovědnost za masové vraždy, provedené v prvních letech jeho vlády.

V 90. letech 20. století byl Contreras hlavní osobou režimu, jež se za své činy zodpovídala před chilskou justicí, a dle řady komentátorů plnil dlouho roli obětního beránka. Přes počáteční vzájemnou loajalitu se však mezi oběma muži objevily spory, jež vyvrcholily médií zprostředkovanou výměnou názorů. Contreras na jaře 1998 z vězení prohlásil, že vždy plnil rozkazy prezidenta, na což Pinochet reagoval nedůvěřivě, zpochybněním autenticity takového výroku (říkal, že je-li Contrerasovo tvrzení autentické, tak by šlo o „*strašlivou zradu*“). Contreras pak svá slova stáhl zpět. Co již Vial do své knihy (vydané v roce 2002) dodat nemohl, byla další výměna výčitek mezi oběma muži, uskutečněná krátce před Pinochetovou smrtí. Když v roce 2005 Odvolací soud rozhodl o tom, že Augusto Pinochet může být souzen za tzv. Operaci Colombo[11], tak tento „statečný generál“ zopakoval, že v čele DINA stál Contreras. To už bylo na loajálního vězně moc a 1. prosince 2005 Contreras prohlásil: „*Ano, já jsem DINA vedl, ale vy jste byl ten, který dával rozkazy, pane generále*“. Na další Pinochetovo „odvážné“ tvrzení, že DINA závisela na celém čtyřčlenném Vládním výboru (Junta de Gobierno), Contreras řekl: „*Tak to bylo, ale jenom do června 1974, kdy jste Vy převzal výkonnou moc*“.[12]

Ať už je pravda o míře Pinochetova zapojení do přímého řízení represe jakákoli, podstatné je to, že Gonzalo Vial nám o ní vlastně nic nového neřekne. Zopakuje pouze všeobecně známé údaje, z nichž pak vybere jenom ty, jež Pinocheta spíše nebo úplně ospravedlňují. Takto postupuje vlastně v celé knize. Jeho cílem je generálovi neublížit. Když třeba popisuje jeho chování v 90. letech 20. století, zmíní se bez bližšího vysvětlení o výpadu „*proti německé armádě v Rotarry Clubu*“, který vyvolal „*úžas a tvrdou kritiku od poškozené země*“, kdy „*nikdo neměl chuť se Pinocheta zastávat, a dokonce některá média, která mu byla příznivě nakloněna, o věci mlčela nebo informaci o ní cenzurovala*“ (s. 525-526). Nezasvěcený čtenář se však z těchto vět dozví asi totéž, co čtenáři oněch „příznivě nakloněných médií“. Vial přitom „popisuje“ Pinochetův projev ze září 1990, v němž generál napadl tehdy ještě západoněmecký bundeswehr jako instituci plnou „*konzumentů marihuany, feťáků, mániček, homosexuálů a odborářů*“. Později se sice Pinochet omlouval, že měl na mysli jednoho německého generála, který by prý takovou armádu chtěl, ale skandál již byl na světě a autor nešťastných slov byl pokárán přímo prezidentem Aylwinem.[13]

Stejně působí Vialovo uvádění výroků, jimiž Pinochet odmítal jakékoli soudní procesy proti důstojníkům obviněným z vražd a mučení, jichž se dopouštěli za jeho vlády. Citována jsou všeobecně známá slova o potřebě zapomenout (s. 514) a nutnosti hájit „*své lidi*“ v armádě (s. 513). Ignorováno je ale jiné „slavné“ prohlášení, jímž Pinochet reagoval na ustavení Rettigovy komise, jež zkoumala porušování lidských práv a osudy zmizelých za diktatury. 17. dubna 1990 vzkázal Pinochet Chile: „*O lidská práva se starám já. Mám 80 tisíc ozbrojených*

mužů. Já mám řešení“. [14] Pinochet totiž na závěr svého života spojoval svůj osobní osud a různé soudní spory, jež jemu a jeho rodině hrozily, s osudem armády. (Ta ho zpočátku důsledně hájila, ale po roce 2000 se vrchní velitelé Izureta a Cheyere od Pinocheta stále více distancovali, stejně jako politická pravice, jíž stíny pinochetismu bránily ve výraznějším volebním úspěchu. Definitivní odklon značné části dosud sympatizující veřejnosti od své osoby mohl Pinochet zažít v posledních letech života, kdy prokázaná obvinění z manipulace s penězi, které nikdy nemohl legálně nabýt, výrazně zpochybnila jeho nejzákladnější charakterové vlastnosti.)

Za silná místa Vialovy práce lze naopak považovat hodnocení některých zásadních událostí, spojených s koncem Pinochetova režimu. Hodnocení, jež budou pro českého čtenáře zajímavá, ba možná překvapivá, ačkoli v Chile patří již po léta mezi samozřejmosti. Máme na mysli u nás často opakovaný argument o Pinochetovi jako o diktátorovi, jenž se dobrovolně vzdal moci, a odlišil se tak od svých protějšků v jiných zemích, kteří se snažili ve funkci udržet za každou cenu. Tento Pinochetův krok však Chileané nepovažují za nic výjimečného a Gonzalo Vial nám svou výbornou analýzou okolností vzniku Ústavy z roku 1980 (8. kapitola) ukazuje proč. Pinochetův režim nikdy nenabyl oněch bizarních prvků osobní vlády, jež Juan Linz označil za „sultánské“. Chile má opravdu cosi jako ústavní tradici, jež je rozhodně stabilnější než v případě řady západoevropských zemí a vládce si v něm prostě nemůže dělat, co chce, přinejmenším ne veřejně.

Pinochet byl hlavou autoritářského režimu, s jeho „omezenou pluralitou“ a frakčními boji. (K teoretickým studiím nedůvěřivý historik Vial však s touto Linzovou definicí explicitně nepracuje.) Viděl konec Frankova režimu, jenž si za desítky let existence nedokázal vybudovat takové instituce, jež by vydržely prvních pár let po smrti jejich tvůrce. Chápal, že příliš „invenčnímu“ institucionálnímu uspořádání, odlišnému od západní, a tudíž i chilské tradice, by při první možné příležitosti hrozilo zrušení.

Pinochet se nacházel v podobné situaci jako vojenští vládcí v ostatních jihoamerických zemích. Všichni museli řešit podobné problémy: Jak vládnout jako armáda-instituce a neohrozit přitom jednotu ozbrojených sil? Jak dlouho může být armáda vládou, aniž by ztratila svůj vojenský charakter? Má být v čele státu kolektivní vojenské vedení nebo charismatická osoba? Bude-li se režim otevírat demokratizačním změnám, jak může armáda kandidovat? Založí-li si podpůrnou politickou stranu, kdo v ní převládne (nacionalisté, populisté, neoliberalové, konzervativci...)? A mají vojáci zakládat politické strany, když jde o instituce, proti nimž tolik brojili a které vlastně nesnáší? Jak uspokojit všechny frakce režimu a zabránit otevřenému střetu mezi nimi?

Právě důkladný popis řešení těchto problémů je patrně vůbec nejsilnější částí Vialovy knihy. Když autor líčí referendum, jež se o ústavním textu konalo 11. září 1980, uznává, že „*je možné, že došlo k nějakému podvodu jako plodu propinochetovského nadšení a za jiných podmínek by Ne získalo větší podíl hlasů*“ (s. 375). Ale fakt, že v zemi je schválena Ústava, vybudována na západním právně-politickém myšlení (ač s řadou autoritářských enkláv), mu rozhodně není nějakým důvodem pro oslavné ódy. V hluboké chilské legalistické tradici jde prostě o cosi normálního!

Závěrečné hodnocení Pinochetovy osoby, jež Vial čtenáři nabízí, je celkem očekávatelné a vlastně s ním ani není možné nějak zásadně nesouhlasit. Ekonomický systém v Chile funguje prakticky tak, jak ho generál umožnil nastavit. Slovy Gonzala Viala se „*hraje na hřišti, které*

nalinkoval...a v zásadě podle jeho pravidel“ (s. 623). Stejně tak se však k jeho osobě „váže strašlivá vzpomínka na represe“. Pinochet se pak ve Vialově podání zapíše po bok velkých osobností chilských dějin, jež mají přece také své temné stránky. Jako po stoupenci režimu není možné po autorovi knihy chtít, aby alespoň zmínil cosi z tezí Tomáše Mouliana, jenž ve svém zajímavém eseji o „anatomii chilského mýtu“ upozorňuje na vratké ekonomické i intelektuální základy, na nichž post-pinochetovská stavba stojí.^[15] Vial má jako autor prostě právo zkonstruovat svůj obraz režimu jako úspěšného vyústění politické krize, již jako většina prorežimních autorů datuje již reformistickou politikou křesťanskodemokratických vlád. Vytknout se mu může fakt, že v knize definované jako životopis až příliš často opouští ústřední postavu a popisuje obecné dějiny autoritářského režimu. Ty by se však daly napsat mnohem lépe a systematictěji. Chybou pak je, že tam, kde si Vial klade tytéž otázky, jako běžní lidé bez historického či společenskovedního vzdělání – hlavně otázky o přímém vztahu Pinocheta ke spáchaným zločinům –, není autorem nabídnuta prakticky žádná průkaznější odpověď a řídké náznaky jsou pak výrazně pro-pinochetovské.

Nakladatelství Prostor rozhodně nemělo snadnou volbu. Lépe řečeno, nemělo volbu žádnou. Vialova kniha je zatím jediným obsáhlejším životopisem teprve nedávno zemřelého generála a její výhodou je fakt, že je psána velmi čtivou formou, snadno dostupnou pro běžného čtenáře. Četba Vialova Pinocheta totiž v zásadě nevyžaduje žádné předchozí hlubší znalosti chilských dějin či kontextu jihoamerické politiky. I z tohoto důvodu, spolu se zájmem, jemuž se u nás Pinochetova osoba těší, lze očekávat velký úspěch vydané knihy. Za pochvalu stojí i volba solidního podtitulu (ačkoli ve španělském originále se objevuje pouze neutrální *La biografía*), ostře kontrastující s krokem nakladatelství BB Art, jež k Prestonovu Frankovi dodalo vlastní nevhodný podtitul *Krvavý diktátor nebo spasitel Španělska...*

Jistým rizikem však je, že fakticky monopolní pozice této práce na českém trhu povede v našem prostředí k příliš dlouhé hegemonii „Pinocheta skrze Viala“. Bohužel, především čeští studenti mají nepěknou tendenci přestávat číst v jiných jazycích v situaci, kdy je jedna „tlustá kniha“ k dispozici v mateřském jazyce. Práce méně angažovaných autorů, jakými jsou Valenzuela, Kornbluh, Flischfisch, Drake či Garretón, by jim však rozhodně neměly unikát.

[1] Bennets, F.: *La „mano negra“ de Gonzalo Vial en el informe Rettig*. In: *Punto Final*, No.637, 20 de abril, 2007. Ci.dle elektr.verze na http://www.atinachile.cl/content/view/37165/La_mano_negra_de_Gonzalo_Vial_en_el_Informe_Rettig.html

[2] Viz. Rojas, P. et alt.: *Páginas en blanco. El 11 de septiembre en La Moneda*. Cit. dle elektr. verze na <http://www.derechos.org/nizkor/chile/libros/blanco/cap8.html>

[3] Vial s odporem cituje článek v levicovém periodiku *El Clarín*, který v roce 1970 napsal o bývalém prezidentu Jorge Alessandrim, Allendeho protikandidátovi, že je „zasraný dědek a ještě k tomu teplouš“.

[4] Vial, G.: *Causas y Antecedentes del 11 de Septiembre*. In: Vial, G. (ed.): *Análisis Crítico del Régimen Militar*. Universidad Finis Terrae, Santiago, 1998, s. 15–21.

[5] Vial píše: „*Pinochet mlčel. Jeho mlčení, stejně jako blízkost, solidarita a jednotné vystupování po boku vrchního velitele z něj dělaly přesvědčeného Pratsova stoupence, aniž musel cokoli říkat*“. (s. 146)

[6] Významný sociolog Manuel Antonio Garretón na výše zmíněné konferenci označil Pinochetovo chování přímo za „zradu“ a celý jeho režim za produkt krize demokracie (jež však nebyla krizí demokratického režimu, jako takového, nýbrž jenom velmi špatně zvládnutým konfliktem mezi politickými elitami), umocněné konspirací (tedy onou „zradou“). Ke krizi a konspiraci se později přidá další „zrada“, když je lidem, kteří původně podporovali puč jako východisko z konjunkturální politické nestability a patu, vnucen „dlouhý režim“, s revolučním (neoliberálním) ekonomickým projektem. Garretón, M. A.: *La Crisis de la Democracia, el Golpe Militar y el Proyecto Contrarrevolucionario*. In: Vial, G.: *op.cit.*, s. 40–41.

[7] Valenzuela, A: *Breakdown of Democratic Regimes: Chile*. Johns Hopkins University Press ,1979.

[8] Bitar, S.: *Chile 1970-1973 :asumir la historia para construir el futuro*. Pehuén, Santiago, 2003. /Kniha vyšla již dříve ve Venezuele/

[9] Cavallo, A- Salazar, M. – Sepúlveda, S.: *La historia oculta del régimen militar*. Grijalbo Mondadori, Santiago 2001

[10] Huneus, C.: *El régimen de Pinochet*. Editorial Sudamericana Chilena, Santiago, 2000.

[11] Operace Colombo předobrazem pozdější akce Condor, v jejímž rámci spolupracovaly vojenské vlády jihoamerických zemí v boji proti levicové opozici. Colombo byla svého druhu úspěšná mediální manipulace (svého druhu proto, že jí věřili jenom ti, kteří Pinochetovi věří úplně vše), jejímž cílem bylo zakrýt smrt 119 zavražděných opozičních aktivistů, z nichž část rozhodně nenáležela mezi odpůrce užívání násilí. Vybrané chilské deníky, na čele s El Mercuriem, publikovaly v zahraničním tisku (brazilském a argentinském) otištěné zprávy o smrti „pohřešovaných osob“, jež prý ve skutečnosti – a v souladu s oficiální tezí – odešly do zahraničí, kde se navzájem likvidovaly. V novinách se objevovaly zprávy typu: „*MIR (Hnutí revoluční levice) zavraždil 60 svých lidí*“. Podobně pak argumentovala chilská diplomacie i v OSN.

[12] Cit.dle Fuentes Saavedra, C.: *La transición de los militares. Relaciones civiles-militares en Chile, 1990-2006*- LOM, Santiago, 2006, s. 126–127.

[13] Tamtéž, s.71.

[14] Tamtéž, s.69.

[15] Moulian, T.: *Chile actual :anatomía de un mito*. LOM-ARCIS, Santiago, 1998